DISPVTATIO PHILOSOPHICA,
DE
Veritate & Ordine Humanæ Cognitionis.

QVAM,

Favente Deo T. O. M.

SUB PRÆSIDIO

Clariſſimi, Doctiſſimique Viri,

D. JOHANNIS DE RAEI, L.A.M.
Med. Doct. & Philoſophiæ, in inclytâ Batavorum Acad. Leydenſi Profeſſ. Ordinarii celeberrimi,

Publicè ventilandam proponunt

JACOBUS HARPERIUS SNOUCK, Leidenſis,
ET
JOHANNES COSTERUS, Woerdanus.

Ad diem 4. Mart. loco horiſque ſolitis. ante & poſt mer.

LUGDUNI BATAVORUM,
Apud Viduam & Hæredes JOHANNIS ELSEVIRII, Academ. Typograph.
CIↃ IↃC LXV.

Reverendis admodum Pietate & doctrina Viris,

D. PAULO à CROMBRUGGE, Mercatori apud Leydenſes digniſſimo, Avunculo, Patris loco in æternum colendo.

D. DANIELI OUSEEL, Eccleſiæ quæ colligitur in Voorſchooten Paſtori diſertiſſimo, Orthodoxæ religionis Reformatæque Philoſophiæ defenſori ſtrenuo, cognato dilectiſſimo: ſtudiorum meorum promotori primo ſummoque.

D. JOANNI à CROMBRUGGE, Mercatori apud Leydenſes peritiſſimo, cognato amicitiæ vinculo conjunctiſſimo.

D. MOYSI OUSEEL, Mercatori apud Roterodamenſes indefeſſo, cognato amiciſſimo, fraterno amore ſemper proſequendo.

Partem hujus Diſputationis primam in debita obſervantia χειρόγραφον

D. D. D.

JACOBUS HARPERIUS SNOUCK, *Reſp.*

Doctiſſimo ac Solidæ eruditionis Viro,

D. JOHANNI DE RAEI, L. A. M. Med. ac Philoſoph. Doctori, ejuſdemque facultatis in illuſtri hac Batav. Acad. Profeſſ. ordin. celeberrimo, Præceptori & Præſidi ſuo multum de ſe merito indieſque merenti.

V E T

Ornatiſſimo, Præſtantiſſimoque

D. HENRICO DIBBETS, Med. Doct. Reip. Woerdenſis Scabino & Senatori, nec non Medico Ordinario, ſtudiorum ſuorum fautori ſummo,

DENIQUE

Eruditiſſimo, Doctiſſimo,

D. JACOBO HOYSINGIO, Med. Doct. Practico exercitatiſſimo, Scholæ Woerdenſis Moderatori, in omni humaniori literatura verſatiſſimo, Præceptori olim ſuo, ob multa in ſe merita in æternum debita veneratione obſervando,

Partem hujus Diſputationis Alteram in debitæ reverentiæ & amoris ſignum

D. D. D.

JOHANNES COSTERUS, *Reſp.*

DISPUTATIO PHILOSOPHICA, DE

Veritate & Ordine Humanæ Cognitionis.

THESIS I.

Veritatem ab homine comprehendi poſſe, adeoque veram ex naturæ lumine poſſe dari ſcientiam, affirmamus contra Academicos: qui ἀκαταληψίαν profeſſi, hoc unum pro certo affirmabant, Nihil certi ſciri poſſe.

II.

Quinimo veritatem ſic in multis comprehenſam ac detectam jam eſſe, ut neque aliter comprehendi, neque cum ratione in dubium vocari poſſit, aſſerimus contra Scepticos: qui quærunt quidem & ſpeculantur, non vero ſine dubitatione amplectuntur veritatem, verum τὰ φαινόμενα admittentes, nihil de rebus ipſis affirmant.

III.

Veritatis de quacunque re comprehenſio ſeu perceptio, imprimis ſi cauſarum notitia accedat, Scientia dicitur. Quæ vero de primis rerum principiis & altiſſimis cauſis, adeoque univerſim de rebus præſtantiſſimis & maxime ſublimibus, quæ per ſe ſcitu dignæ ſunt præ aliis, haberi poteſt veritatis comprehenſio, ea Ariſtoteli & antiquis philoſophis ſapientia dicta fuit VI. Eth. cap. 7.

IV.

Quod ſapientiæ & ſcientiæ nomen auguſtum quidem eſt, nec facile doctrinæ alicui & humanæ cognitioni tribuendum: non tamen idcirco, vel ex affectata modeſtia recuſandum, vel ex diffidentia omnino rejiciendum eſt.

V.

Quid enim? An ex eo quod ſapientiæ & veræ ſcientiæ nomen non mereatur, quicquid inter homines venit hoc nomine, negabimus ullam inter homines dari poſſe, ſed ſtudium tantum ali-

quod & amorem à quo Philoſophia nomen habet? ſic enim idem dicendum erit de quacunque alia Diſciplina.

VI.

Ut enim ſolus Deus Sapiens, ſic ſolus Medicus, ſolus Juſti & æqui per omnia intelligens, ſolus bonus & ſanctus eſt. Homo autem, uti Deus non eſt, ſed divinitatis imaginem, vel umbram quandam habet, ſic quoque virtutum & ſcientiarum, quæ pertinent ad Dei imaginem, initia quædam habere, atque adeo ſaltem ex parte poſſidere eas poteſt. Quod certe ſuo modo, & quidem ſublimiori, quam aliæ multæ artes & ſcientiæ, de quarum certitudine & evidentia non dubitatur, vera Philoſophia præſtat.

VII.

Proinde hanc veritatis per Philoſophiæ ſtudium comprehenſionem in dubium revocare, non vera modeſtia, ſed animi quædam abjectio eſt, ex virtutum, quas agnoſcere oportet, ignorantia procedens.

VIII.

Quæ ignorantia, quamdiu affectata non eſt, & tantum in veræ cognitionis defectu conſiſtit, diciturque ignorantia puræ negationis, tolerari poteſt, nec multum detrimenti adfert aliis diſciplinis quæ aliqua ratione ſubſiſtere poſſunt abſque ſublimiori ſcientia, illa, quæ Philoſophiæ propria eſt.

IX.

At dubitatio de veritatis comprehenſione, raro ſic à mera ignorantia procedit, vel ſubſiſtit in ea. Quia intellectus humanus, cum advertere incipit errores ac defectus ſuos, eos tegere, & ſæpe etiam ſub Virtutis ac Veritatis ſpecie tueri conatur. Quod hic non ſine perverſitate quadam in voluntate, & non ſine errore in judicio contingit. Quæ idcirco ignorantia eſt, quam Philoſophi pravæ diſpoſitionis vocant.

X.

Multi enim viam non videntes, qua ad veritatis cognitionem perveniant, contenti non ſunt ingenua propriæ ignorantiæ confeſſione, quæ ex modeſtia procedit & laudem meretur: ſed in ipſam rerum incomprehenſibilitatem, aut intellectus humani infirmitatem culpam rejicientes, quicquid neſciunt ipſi, ſciri non poſſe non ſolum ipſi præſumunt, ſed ab aliis quoque credi volunt. Quæ præſumptio non am plius nuda & innocua ignorantia, ſed pernicioſus

error

error eſt, præter faſtum & diffidentiam etiam contemptum quendam & odium veritatis poſt ſe trahens. Quibus ſic averti neceſſe eſt animum hominis à veritatis ſtudio, ut eam comprehendere primum nolit, cum poſſet, & poſtea etiam non poſſit, cum vellet.

XI.

Quid vero tandem eſt veritatem comprehendere ac invenire? certe nihil aliud, quam cum aſſenſu cognoſcere eam. Hoc intellectus, illud voluntatis eſt. Et utrumque non ſine gaudio & delectatione facit, quiſquis amore veritatis & ſerio illius ſtudio tenetur & illius aliquem guſtum habet.

XII.

Veritatem novit nemo, niſi qui res novit: quia ſine rebus nulla eſſet veritas. Res autem noviſſe dicimur, ut ſunt, ubi novimus quid ſint, quod ſint & quare ſint. Nec de ulla re quæri, vel ſciri poteſt, quod ſit, & quare ſit, ſi notum non fuerit, quid ſit. Et veritas cognitionis noſtræ, illius conformitas cum rebus eſt.

XIII.

Intellectus igitur multas res cognoſcens, multas novit veritates. Ut veritatem omnem comprehendere dici poſſit, quiſquis omnes res comprehendit. Id autem modo perfectiſſimo facit divinus intellectus, quatenus neque per partes unum ſine alio, neque ſucceſſive unum poſt aliud, ſed omnia ſimul intelligit ac videt uno intuitu. Quod neceſſario facit, quatenus à ſe eſt, & æternitas, ejus, quæ partes & ſucceſſionem non habet, nihil ſupponit extra ſe, à quo accipiat menſuram, modum & ordinem intelligendi.

XIV.

Et ſic dicere poſſumus cum Ariſtotele VII. Eudem. cap. 12. & XII. Metaph. cap. 9. *Deum nihil præter ſe ipſum intelligere, eo quod optimus ſit.* Non quod Deus cætera omnia negligat & ſibi ipſis relinquat (uti inter alios gentiles etiam Ariſtoteles putavit) verum quod extra ſe nihil inveniens, quod per ipſum & ad ipſum non ſit, rebus aliis etiam affici non poſſit, ſed ſe ſolo contentus, in ſe ipſo videat omnia.

XV.

Intellectus humanus, cum ipſe optimus non ſit & perfectiſſimus, nec ſolus ad omnia ſufficiat ſibi, alia quærit & invenit extra ſe, vel ſuperiora, quibus frui ac ſubjici, vel inferiora, quibus uti, vel ſimilia, quorum ſocietate gaudere poſſit; inter quæ etiam dici

poteſt ipſe eſſe, quatenus eſt proximus ipſemet ſibi. Quæ ſingula cum determinatam jam habeant naturam ac veritatem, quæ cognoſci poſſit, antequam homo cogitet de iis, mirum non eſt quod menſuram ac modum ponant humano intellectui, qui ſine menſura & modo nequit perfectus eſſe, quia à ſe non eſt.

XVI.

Ut ergo ipſæ res ac veritates variæ ſunt, ſic quoque per partes & ſucceſſive, hoc eſt, unæ ſine aliis, ac unæ poſt alias intelliguntur à nobis. Et quiſquis actu non habet omnem intelligentiam, nunquam tot ac tanta intelligit, quin plura poſſit intelligere. Quia in iis quæ ſimul & ſemel non ſunt, quicquid eſſe poſſunt, etiam alia atque alia continuo occurrunt, de quibus antea non cogitaverat intellectus, qui ſimiliter, ſimul & ſemel non eſt, quicquid poteſt eſſe. Et huic modo intelligendi ſic aſſueſcimus paulatim quia talia continuo obverſantur cogitationi noſtræ, ut vix quicquam poſſit à nobis aliter intelligi.

XVII.

Adeo ut mens noſtra etiam in ſe ipſa & rebus alijs ſimplicibus multa diſtinguat & fingat, entiaque & compoſitiones ſine neceſſitate multiplicet. Et ſic tandem quoque circa ipſum Deum, qui ſemper idem & nullo modo compoſitus eſt, non aliter intelligendo verſari poteſt quam circa ea quæ ex naturæ ſuæ conditione id totum ſimul non ſunt, in una ſimplici eſſentia, quod eas eſſe poſſibile eſt, ſed qualemcunque perfectionem ſuam in continua mutatione, ſucceſſione & compoſitione poſitam habent.

XVIII.

Circa quodcunque igitur objectum verſetur intellectus noſter, partim ob imperfectionem ſuam, partim ob ipſam rerum conditionem, ſic actu intelligit unum, quod vel reipſa, vel cogitatione tantum & conſiderandi modo ab altero diverſum eſt, ut ad plura ſemper in potentia ſit. Et ut ea quæ intelligenda ſuperſunt, difficiliora aut ſaltem minus obvia ſunt iis, quæ perſpecta habemus, ita hæc etiam æque obvia & manifeſta non fuiſſe cogitandum eſt, antequam ſic erant perſpecta.

XIX.

Sunt igitur *gradus aliqui humanæ cognitionis & evidentiæ*, non ab opinione noſtra, ſed *à natura rerum & noſtro intellectu* pendentes. Et cavendum diligenter eſt, ne naturæ ordinem, quem in intelligendo

lo ſervaret intellectus, ſi ſui juris & recte diſpoſitus eſſet, cum eo qui per ignorantiam & errorem tenetur, confundamus.

XX.

Quod enim ſimpliciter & natura notius dici debet, non id eſt, quod ante alia & communiter notius videtur, ſed quod revera notius eſt iis, qui pura & incorrupta ratione utuntur, quos Ariſt. dicit εὖ διακειμένους τὴν διάνοιαν. VI. Top. cap. 4. Quemadmodum ſimpliciter ſalubre dicitur, inquit, quod ſalubre eſt iis, quorum corpus bene diſpoſitum & ſanum eſt.

XXI.

A natura rerum dicitur pendere ordo cognitionis, quatenus cognitionem unius ſic ponimus ante cognitionem alterius, ut unum altero prius, vel poſterius eſt reipſa. Sed res omnes inter ſe non habent talem connexionem, ut unæ aliis priores dici poſſint, vel poſteriores, cum multa natura ſua ſimul ſint, aut non connexa inter ſe. Vel ſi quis ordo in natura inveniatur, intellectus noſter, qui illius cauſa non eſt, eum vel ignorare, vel negligere poteſt.

XXII.

Atque tum, vel liberum nobis eſt, quo ordine cognoſcere velimus ea quæ ſimul comprehendere non poſſumus; vel ſaltem in mente noſtra, quatenus in intelligendo tam ſuam quam rerum aliarum naturam poteſt reſpicere, cauſam invenimus, cur unum facilius ac prius, alterum difficilius ac poſterius cognoſci debeat, ſi diſtincta & plena futura ſit cognitio. Et *Arbitrarius* dici quidem poteſt *ordo* ille, qui ſic omnino à voluntate pendet. Sed cujus cauſa in nobis ipſis & natura intellectus eſt, non minus *Naturalis* cenſetur, quam qui à nexu & natura rerum pendet. Quia in pleriſque ordo diſtinctæ & melioris cognitionis, cujus cauſa in nobis eſt, reſpondet illi ordini naturæ qui eſt in rebus ipſis extra nos.

XXIII.

Ut enim *cauſa*, vel tempore, vel natura antecedit *effectum*, adeoque effectus à cauſa pendet & eſſe ſuum accipit, ſic quoque effectuum notitia pendet ac perficitur à cauſarum cognitione, etſi cauſa ſine effectu non minus cognoſci quam eſſe poſſint.

XXIV.

Et ut *accidentia* ſeu modi intime pendent à *ſubſtantia*, quæ eorum ſubjectum eſt, ſic quoque notitia accidentium, neceſſario ſupponit & includit notitiam ſubſtantiæ, etſi ſubſtantia ſine aliquo accidente, non minus cognoſci quam eſſe poſſit.

XXV. Et

XXV.

Et ut natura *totum* non facit niſi *partes* habeat, nec ullum compoſitum eſſe poteſt ante ſimplicia ex quibus conſtat, ſic intellectus totum & compoſitum diſtincte cognoſcere nequit, ſi partes & ſimplicia ex quibus coaluit, prius aut ſimul non noverit. Et quanquam in aliquibus pars una ſine alia videatur cognoſci poſſe, quatenus ſingulæ per ſe totum aliquod conſtituunt, ut plurimum etiam *partes inter ſe naturalem connexionem*, *vel dependentiam* habent, quam intellectus ſic apprehendere debet, uti natura inſtituit eam. Quæ partium connexio & dependentia, uti mutua tantum & ſic undiquaque æqualis eſſe poteſt, ut quæ pars prior, vel poſterior ſit, dici non poſſit, ex. gr. cives in republica, anima & corpus in homine: ſic quoque intellectus noſter tum rationem non invenit, cur partem unam prius, alteram poſterius cognoſcat, ſed ſatis eſt, quod omnes & ſingulas cognoſcat in ſocietate & unione illa, quam inter ſe & in toto habent. Ubi vero pars una plus altera minus alterius ſocietate indiget, ut in animali, omnes partes corde & ſanguine, in mundo ſublunari omnia corpora ſole & cœlo indigent: intellectus noſter etiam plus, vel minus, item prius vel poſterius ad hanc vel iſtam partem attendere, & ad diſtinctam plenamque notitiam totius acquirendam, eo ipſo ordine conſiderare debet partes ſingulas, quo natura junxit eas.

XXVI.

Atque his modis & forte pluribus aliis ita inter ſe conſentiunt ordo naturæ ac noſtræ facilioris & melioris cognitionis, ut dici vix poſſit, unde deſumatur potiſſimum. Et conſenſus ille non aliunde oritur, quam quod in talibus intellectus noſter propria libertate & nativo tantum lumine utatur. Quod agendo non ulla figmenta ſua, vel inanes apparentias, ſed ſimplices & primitivas notiones reſpicit: quæ cum à natura inditæ, adeoque ab ipſis rebus, quarum neque cauſa, neque menſura eſt intellectus noſter, deſumptæ ſint, mirum non eſt, quod eodem modo & ordine referant ſingula, quo reipſa in natura inveniuntur & connectuntur inter ſe.

XXVII.

Quo minus verò id faciat intellectus humanus in omnibus, uti id facere poteſt in aliquibus, in cauſa præcipue eſt, quod orpori alligatus ac illi in totum mancipatus ſit. Hinc enim ab itio vitæ cum vinculum unionis adhuc recens & duriſſima ejus rvitus eſſet; neque ad naturæ lumen attendit, neque de rerum in ipſis ſpectatarum veritate & nexu inquirit, ſed de eo quod ap- ratet ſenſibus cogitat tantum, in quo neque ordo, neque veritas t, ſed eorum quæ fortuito occurrunt confuſio & inanis appa- entia tantum.

XXVIII.

Talia ſunt ſenſus famis & ſitis, item doloris & voluptatis in no- is; ut & luminis & colorum, ſoni, odorum, ſaporis, caloris, & fri- oris, in rebus aliis, ut putamus, extranos; & denique magnitudi- is, figuræ, motus, quietis, ſitus & diſtantiæ, in rebus iiſdem qui- bus iſtas qualitates tribuimus. Et quia hi ſenſus omnes ſæpe ex mproviſo nobis adveniunt, & in corpore illo quod proximum nobis eſt, & cujus pars una palpare & videre poteſt alteram prius xperiri eos videmur, quam quicquam aliud cogitemus: Nihil notius & certius putamus, quam nos habere tale corpus, quod vim habeat primum quidem ſe & ſua, & hinc etiam alia extra ſe ſentiendi. Et ſic ſimul ante omnia alia notum putavimus, varia circa corpus noſtrum alia corpora exiſtere, quæ eos omnes in no- bis ſenſus excitent, quorum cauſam in nobis ipſis non invenimus. Quibus corporibus idcirco tribuimus omnem illam varietatem, quam experimur in ſenſibus, ut lumen & colores, ſonos &c. Et cum denique horum omnium aliam non haberemus notitiam, quam ab illis ſenſuum perceptionibus, neque etiam quicquam aliud prima ætate in mentem veniret, mirum non eſt, hinc omnem cognitio- nem noſtram tanto faciliorem, priorem & clariorem nobis videri, & res quoque ipſas in ſe tanto haberi veriores, ſolidiores, dignio- res & priores, quanto ſic magis afficiunt nos & ocurrunt frequen- tius.

XXIX.

Jam vero ex eo quod unum ante aliud ſenſibus occurrat, & ma- gis afficiat nos, non ſequitur, id natura ſua idcirco prius & notius

eſſe. Imprimis enim ea quæ in ſe exigua ſunt & poſtponenda aliis, multum & ante alia afficere nos poſſunt, ſi modo ob propinquitatem, pondus, duritiem aut aliam qualitatem, majorem in aliquo ſenſu impreſſionem faciant. Uti ex adverſo res maximæ, præſtantiſſimæ & cognitu revera faciliores, ob contrarias cauſas, vel omnino fugere, vel leviter tantum afficere ſenſum poſſunt. Deinde non etiam à natura rerum, ſed à caſu plerumque & aliquando etiam à noſtra voluntate pendet, quod unum præ alio ſenſibus occurrat. *Caſu* autem fieri nequit, ut quicquid in natura, vel ob ſimplicitatem, vel ob rerum aliarum ab eo dependentiam, cognitu facilius eſt, primo occurrat ſenſibus: ſed tanto unumquodque remotius eſt à ſenſu, quanto ſimplicius & prius eſt in ſe & natura ſua, uti ea quæ compoſita ſunt & ab aliis pendent, maxime familiaria & obvia ſunt ſenſibus & præ aliis afficiunt eum. Et *voluntatem* quod attinet, ea determinare quidem poteſt intellectum, ut unum præferat alteri & cognoſcat præ alio, quod etiam recte facit: ſi notum fuerit, quid revera prius, dignius & facilius cognitu ſit. At hoc nihil juvat in ea notitia, quam à ſenſibus habemus, nec in ea idcirco ordinem naturæ ſequimur. Tum quia per ſenſus rerum dignitatem, nexum, & ordinem, non abſolute, & in ſe, ſed relate ad nos, cognoſcimus, ut nobis apparent tantum. Tum quia non quæcunque volumus, ſed ea tantum quæ poſſumus, quæque ſatis propinqua & efficacia & obvia ſunt, ſenſu percipimus. His vero ſic afficimur & aſſueſcimus ab initio vitæ noſtræ, ut poſtea non ſine quadam difficultate ad ea attendamus, quæ revera cognitu digniora, faciliora & priora eſſent, ſi non tam ſenſuum fallacias quam rerum in ſe ipſis ſpectatarum veritatem & nexum, noſtrique intellectus naturam reſpiceremus.

XXX.

Poſtquam igitur ſic breviter ob oculos poſuimus, quis ordo naturæ ſit in cognoſcendo, quatenus ille à rebus ipſis pendet, & quid nos avertat ab hoc ordine. Reliquum eſt ut porro videamus, quomodo intellectus noſter ſe ipſum atque adeo diſtinctam & faciliorem cognitionem tantum reſpiciendo, naturæ ordinem in cognoſcendo ſervare dici poſſit. Qui *ordo facilioris cognitionis* in multis quidem, ſed non ubique rebus reſpondet.

XXXI.

Cum cognitio noſtra aliud nihil ſit, quam repræſentamen rei in intellectu: imprimis evidens eſt, eam tanto quoad nos priorem & faci-

ciliorem eſſe poſſe, quanto præſentius & propius eſt, quod co-
noſcendum venit. Atque ita mens ipſa ante omnia ſibi, hinc Deo,
m corpori ſuo, & per illud rebus aliis corporeis, quæ per ſenſum
ficiunt eam, proxima eſt. Quæ idcirco eo ordine, quoad nos no-
cenſeri poſſunt. Ut vero ratio ordinis, quam hoc pacto ab eo-
m quæ cognoſcimus *propinquitate & præſentia* petimus, adhuc ma-
is manifeſta fiat, etiam ad *ideas ſeu ſpecies*, quas in cognoſcendo
ſpicimus, attendendum eſt.

XXXII.

Quorum natura in aliqua repræſentatione conſiſtit, qua quid
ebeat notum fieri, ea facillime & optime id faciunt, ubi nulla im-
uritate commaculata ſunt, nec obſcuritate ſua oculorum aciem
agiunt, & neque per admiſtionem eorum quæ à rei repræſentan-
æ forma aliena ſunt, confuſa, neque per nimiam compoſitio-
em nimis intricata & implicita ſunt. Quare cum omnis generis
gna & imagines in una tabula exprimi, atque ex eorum intuitu
ognitio hauriri debet, evidens eſt, priorem, poſteriorem, facilem,
ifficilem vel nullam fore eam notitiam, prout ſingula, vel clare,
iſtinctè ac plene expreſſa, vel obſcure, confuſe & leviter adum-
rata tantum, aut etiam nulla vera imagine, ſed maculis tantum aut
uocunque alio ſigno, quod materiale vocant, quia rei formam
otam non facit, deſignata fuerint.

XXXIII.

Etſi enim per maculam aut lineas quaſcunque alias pro arbitrio
ictoris ductas, non minus quam per diſtinctas imagines ſignifi-
ari aliquid poſſit; & quanquam ſæpe neceſſe ſit, in tabula pro
igno accipere quod nullam cum re ſignificata ſimilitudinem ha-
et: perſpicuum tamen eſt, veram imaginem longe aliter ac prius
& facilius aliquid notum facere quam maculam aut ſignum quod-
cunque aliud. Quia ſi aliunde nota non fuerit res ea, quæ per
maculam aut craſſa & confuſa lineamenta in tabula pictoris deno-
tatur, ſæpe prorſus ignota manet; vel ſi ex pictoris genio aut con-
ditione tabulæ colligatur, non ſine cauſa tale quid appoſitum
eſſe & additum diſtinctis imaginibus, concludere quidem li-
cet, quod aliqua in ipſis ſignificandi vis ſit, quid vero ſit, quod ſi-
gnificant, non cognoſcimus inde, ſed ſi notum aliunde fuerit,
tantum in memoriam revocamus.

XXXIV.

Atque ita, ſi in hac ipſa tabula aliquam cognoſcendi facultatem à pictore poſitam ſupponamus, qualem nos in tabula mentis habemus, ea non tam à vivido colore, aut lineamentorum craſſitie & multitudine, quam diſtinctis & multum exprimentibus imaginibus pendebit: cum colores & lineamenta eſſe poſſint, ubi nulla vera imago eſt.

XXXV.

Quod oculorum aciem ſæpe fugiant, quæ magno artificio quidem ſed ſubtili penicillo & colore diluto in tabula pictoris expreſſa ſunt, id non alia de cauſa contingit, quam quia non immediate ſed per reflexionem luminis, tantum videntur: unde parum, vel nihil videmus, ubi hoc lumen imbecillle, paucum vel nullum eſt. At vero oculus mentis, quem jam ſupponimus in hac tabula, non ſic alieno ſed proprio tantum lumine, atque adeo immediate intuetur expreſſas in ſe imagines. Ideoque acutius videt, & parva ac magna pari facilitate perſpicit, nec ex forti, vel magna impreſſione, quæ multum afficiat, ut in ſenſu fit, ſed ex diſtincta & facili eorum quæ cognoſcenda ſunt expreſſione, quæ plus notum faciat, ut in intellectu, æſtimat ſigna & imagines, in quantum vera cognitio unice inde petenda eſt, & facile advertit, quod cæterorum alias quoque uſus ſit.

XXXVI.

Sic ergo revera cum Humana cognitione comparatum eſſe putandum eſt, quatenus à rerum in mente, quæ ſola in nobis cognoſcendi facultatem habet, repræſentamine pendet, quia ea quæ cognoſcimus omnia ſecundum ſe non poſſunt præſentia eſſe, ſed mens ſola ſic ſibi præſens eſt, quoad proprios actus ſuos. Quæ omnium clariſſimæ ac veriſſimæ videntur imagines eſſe in propria ſingulorum ſenſuum perceptione, & hinc primo & ante alia cenſentur aliquid notum facere, puta dolor, calor, frigus, lumen, color, ſonus, odor, ſapor &c. totidem quaſi maculæ ſunt, quas pura mentis tabula ex contagio corporis cui unita eſt, & illius cum corporibus aliis commercio accipit. Ideoque ut maculæ & confuſa lineamenta ex arbitrio pictoris poſita nihil à ſe diverſum notũ faciunt & tamen vivido colore & craſſitie prædiſtinctiſſimis imaginibus conſpicuæ eſſe poſſunt atque adeo oculum ſpectatoris ad ſe trahere: ſic quoque de his ſenſibus putandum eſt. Hoc unum intereſt, quod oculus extra tabulam pictoris poſitus, facile advertat, quid macula tantum, vel diſtincta & vera imago ſit. Mens vero quæ ipſa ſibi & tabula

abula & oculus eſt, quæque nullo vitæ tempore libera & repurgata eſt à ſenſuum contagio, id ſic non poteſt advertere: niſi in ſe eſcendens videat quantum ab his maculis veræ imagines diſtent, uatenus hæ ad veritatis contemplationem, illæ ad uſum vitæ tanum datæ nobis ſunt. XXXVII.

Quæ præterea cadunt in ſenſum, ut magnitudines, figuræ, motus & talia, quæ plerumque, cum lumine & coloribus videmus, uaſi picturæ ſunt minori artificio elaboratæ & non ipſomet Primi Pictoris Optimi penicillo expreſſæ; ſed una cum dictis maculis dventitiæ. Quæ idcirco nonnihil veri quidem continent & aliquatenus realitatem objecti exprimunt, ſed in pluribus deficiunt b eo, quatenus lineamenta nimis craſſa & implicita ad naturam macularum accedunt. Ideoque tam in propinquis & ſatis magnis, quam in diſſitis & parvis, multa aliter quam ſunt repræſentant. Ut n his etiam aliqua obſcuritas & confuſio, & falſum vero ſemper ermiſtum ſit. XXXVIII.

Quæ denique non ſic ſenſu ſed intellectu tantum percipimus de ebus corporeis, ut ea omnia quæ ad generalem notionem quanitatis poſſunt referri, quatenus objectum puræ Mathaſeos eſt, neque ut tales maculæ, neque ut confuſa & non bene expreſſa ineamenta ſe habent, ſed ut veræ imagines, quæ per omnia referunt archetypos, quia Pictoris Optimi & Maximi, qui in eo fallere & falli non potuit, penicillo expreſſæ ſunt. Hoc ſolum intereſt, quod tabula pictoris corporea ad expreſſas in ſe imagines ipſa nihil conferat, præterquam quod earum ſubjectum ſit. Hoc vero lici nullo modo poteſt de tabula mentis, cujus eſſentia in perpeuo actu conſiſtit. Exercet vero hunc actum ſuum in ideis formandis, vel excitata à corpore per ſenſum, qui à ſe ipſo in multis diverſus & ſibi quoque contrarius eſt, vel excitata à ſe ipſa per nnatam cogitandi facultatem, quæ ſemper eadem eſt, vel denique ola voluntate ſua, quæ facit quod vult & ſemper eadem non eſt. Et t hæ ultimæ ideæ fictæ & factæ, primæ adventitiæ, ſic eæ quæ ſecundi generis ſunt, innatæ poſſunt dici per eam cogitandi facultatem quam à natura omnes eandem habemus. Et hæ ſolæ idcirco apud omnes eædem, & non minus quam res ipſæ veræ & immutabiles ſunt. Quas hinc quoque ut Pictoris Optimi & Maximi perfectum opus in tabula mentis conſideramus, in quo non poteſt error eſſe, vel cauſa erroris. Uti ex adverſo in ideis adventitiis, quate-

 nus

nus ab innatis diverſæ ſunt, aut nihil aut parum veri eſt, eo quod res extra nos poſitæ non poſſint germanam ſui ſpeciem in tabula mentis exprimere, ſed quaſdam maculas aut confuſa lineamenta illi imprimere tantum. Et ſic quoque in fictis & factis per noſtram voluntatem ideis, compoſitione, diviſione & mala applicatione multiplex error eſſe poteſt. Quia voluntas in nobis menſura & norma veritatis non eſt. Quæ ſingula in exemplis alibi à nobis demonſtrata ſunt.

XXXIX.

Quod idearum diſcrimen inter ſe quiſquis recte non intelligit, & inter alia non advertit, quo pacto idea tantum quoad facultatem, quam mens ipſa invenit apud ſe, poſſit innata dici, non aliam de ideis quam de imaginibus corporeis cogitationem habet, mentemque putans inſtar tabulæ pictoris eſſe, cujus omnes imagines adventitiæ ſunt, intellectum cum ſenſu & ſolius mentis ideas, quæ incorporeæ ſunt, cum corporeo plantaſmate confundit. Et hos errores ſuos alteri impingit, quiſquis putat per ideas innatas à nobis intelligi, *neſcio quid permanens quod ſemper obverſetur etiam extra actum concipiendi*, ut ipſe fingit intentionales ſpecies, quæ præcipua cauſa hujus erroris ſunt, ceu picturas quaſdam, primum in aëre, tum in oculo, & hinc in anima eſſe, quæ ipſa quoque non formet ſed recipiat eas, citra actum concipiendi, ſed ſentiat tantum.

XL.

Ut vero hoc tabulæ corporæ exemplum etiam in cæteris cum tabula mentis conveniat, quæ ſecreta ab omni materia, in perpetuo actu poſitam habet eſſentiam ſuam, cogitemus præterea, hanc tabulam attendendo ad expreſſas & formatas in ſe imagines, actuſque alios, quibus ex earum intuitu aliquid de rebus ipſis affirmat, negat, eaſque proſequitur aut fugit, hoc ipſo etiam ad ſe & ſua attendere & ſui quandam notitiam hinc habere: quatenus hos omnes actus videt pertinere ad ſe. Et ſic porro cogitemus, eundem hujus tabulæ & cæterarum rerum, quas in ſe depictas deprehendit, Opificem eſſe, qui ſui qnoque imaginem quandam poſuerit in ea, ut ſit tanquam nota artificis operi impreſſa: eo quod inter alia ipſe quoque huic tabulæ velit ac debeat notus eſſe, eamque ſe agnoſcere, tam ſui ipſius, quam ex aliorum operum intuitu. Vt fama eſt, teſte Ariſt. lib. de Mundo cap. VI. Phidiam celebrem olim ſtatuariam, cum Minervam faceret, ſuâ in medio clypeo ſic expreſſiſſe & occultaſſe faciem, ut eximi non poſſet ſine operis deſtructione.

Qui-

Quibus addi debet, hanc tabulam, non ut fieri ſolet inter homines, deſeri ac ſeponi ab opiſice, quaſi ſemel facta porro ſubſiſtere poſſit per ſe ipſam, ſed ab ejuſdem opificis, qui ſolus à ſe ſit, manu & penicillo, adhuc pendere eam, juxta cum aliis rebus, quarum etiam cauſa eſt: ut credimus lumen, quo imagines in oculo pinguntur, ſic à ſole pendere.

XLI.

Quæ ſingula, quiſquis ad animum revocat, & ut merentur, conſiderat cum attentione aliqua, ſepoſito partium ſtudio, quo ſolo *plura propter odium dicentis abſque rei examine* negantur, quam ob ſolam *dicentis auctoritatem* unquam affirmantur: perſpicue videt, quo pacto Mens noſtra, Primum *Sui*, Hinc *Dei* & tum quoque *Rerum materialium* notitiam habeat, & quæ in his tribus, præter quæ nihil nobis cognoſcendum poteſt proponi, *ratio ordinis & veritatis* ſit, ſive *rerum ipſarum*, ſive *noſtri intellectus* naturam ſpectemus. Et clarum quoque ſit, quo pacto ſumma cum ratione omnis vera cognitio non à factis, vel adventitiis, ſed ab innatis dicatur ideis pendere, & id quoque verum ſit de Naturali Dei cognitione, ſi modo nudam apprehenſionem in idea ſeu conceptu (non enim res ipſas ſecundum ſe apprehendimus) ab affirmatione, & ſenſum ab aſſenſu diſtinguamus. Quia is qui negat Deum, vel dubitat de eo, illius tamen ſenſum & ſimplicem conceptum, non vero aſſenſum experitur apud ſe. Et nos omnem divinitatis ſenſum, ut ſimplex tantum perceptio eſt, qua nihil affirmamus, tantum ab illius ideæ, quam de Deo habemus, aſſenſum vero etiam ab aliarum idearum; aut, ſi mavis (quia ſic loqui ſolemus) Rerum aliarum, inter quas mens ipſa quoque eſt, intuitu petimus. Unde manifeſtum ſit, quo pacto Dei cognitio, ſi hanc perceptionem ſpectes & conceptum ſimplicem, neque acquiſita, neque advenitia ſit, per ſenſus & cognitionem aliarum rerum, (niſi omnia confundere velimus) ſed innata tantum. Eamque, neque ſoli negant *Sociniani & pauci alii iiſcum facientes*, ſed ii quoque, qui nihil volunt in intellectu eſſe quod prius in ſenſu non fuerit, dicuntque aperte, *Non datur phantaſma ſive idea Dei*. Complexa Dei cognitio, quæ præter ſimplicem Dei notionem, ponit affirmationem, diciturque axiomatica & dianoetica, ut altera noetica tantum: partim innata, partim acquiſita dici poteſt & ut adventitia conſiderari, quatenus mens noſtra tam in ſe ipſa, quam extra ſe, etiam in rebus ſenſibilibus argumenta invenit ad concludendum quod ſit Deus. Atque hoc etiam naturæ

in-

inſtinctu quodam quiſque apud ſe affirmat, ex ſolius ideæ intuitu. Quia à natura docti ſumus res omnes, in earum ideis, ut exiſtentes conſiderare, & in idea Dei adhuc ſpecialis ratio eſt, cur ex ſolo intuitu ejus affirmemus exiſtentiam: quia nempe in ea ſola continetur neceſſaria exiſtentia, & plus realitatis, quam in ulla alia re, a qua ſi non eſſet Deus, hanc ideam accipere poſſemus. XLII.

Et in his paucis ſic contineri putamus omnem *Rationem ordinis & veritatis in humana cogninione*, ut certi ſimus aliam dari non poſſe, etiam quoad Dei cognitionem. Adeo ut ſatis non ſit ad *conſcientiæ ac rationis & naturæ dictamina* confugere, & in eo tantum ſitam putare innatem Dei cognitionem. Sed excitanda hæc conſcientia, & eorũ quæ ut naturæ & rationis dictata quædam communi conſenſu creduntur, evidentia & veritas ob oculos ponenda eſt, ut etiam intelligantur. Atque id recte non poteſt fieri: ſi *hoc quod de Deo ſciri natura omnes agnoſcunt*, nempe conplexum hoc *Deus eſt*, ut creditur & affirmatur, *recte* quis putet *appellari ideam Dei*: ſic enim propoſitio *Deus eſt*, ut manifeſta & per ſe nota, non probatur, ſed ſupponitur, nec ulla datur ratio affirmationis noſtræ, præter eam quæ à communi conſenſu & naturæ inſtinctu petitur. Nos vero hujus inſtinctus & conſenſus, aliquam rationem dari poſſe ac debere putamus, eamque non aliam eſſe quam quæ jam data eſt, partim ab ipſa idea Dei, partim à naturæ noſtræ & aliarum quoque rerum indigentia petita. Quibus rationibus ſepoſitis, fide implicita creditur tantum, ſed non ut oportet, intelligitur, quod ſit Deus.

COROLLARIA PARTIS PRIMÆ ET SECUNDÆ.

1. *Quæſtio de ideis innatis, ſaltẽ in Philoſophia ad quam ſolam pertinet; ſive Dei ſive aliarum rerum veram & naturalem cognitionem ſpectemus, non ut putant aliqui, Logomachia tantum &* Liticula eſt de nomine, cujus etiam mutata incommoditate atque omiſſa, nihil admodum Rei, de quo contendatur, ſupereſſe, *cum ratione dici poſſit: ſed de ſumma Rei hæc quæſtio eſt. Quia in cognoſcendo non immediatum cum rebus ipſis, ſed per ideas tantum commercium habemus: & hæ ideæ omnes, vel adventitiæ, vel à nobis factæ, vel denique innatæ debent eſſe, eo modo quo id expoſuimus, & innatæ ſolæ nobis poſſunt eſſe norma veritatis in ſcientiis. Et hinc tot errores in vulgari Philoſophia ſunt, quia tota fere Sophiſtica facta eſt, per entia rationis & fictas ideas, & Empirica, per ſenſuum fallacias, in ideis adventitiis. Vt innumeris exemplis oſtendere parati ſumus.*

2. *Probari petimus, Atomos, Vacuum, fines mundi, Materiam primam, formam ſubſtantialem, Accidentia realia, Terræ Quietem in Mundi centro.*